

Adoptiovisio 2035

Taustamuistio 1: Adoptio ja lastensuojelu

Taustamuistion työstämiseen on osallistunut varsinaisen työryhmän lisäksi asiantuntijoita lastensuojelujärjestöistä ja perhehoidosta, kuntien lastensuojelusta sekä adoption ja sijoituksen kokeneita kokemusasiantuntijoita.

Muistioon on koottu adoption ja lastensuojelun kentältä nousseita kysymyksiä, haasteita ja yhteistyöehdotuksia. Muistio nostaa esiin työryhmässä esiin tulleita näkökantoja, kuitenkin ilman sitovaa kannanmuodostusta.

Työryhmä toteaa, että adoptio-ohjelmaa laadittaessa tulisi kuulla lasten ääntä. Ohjelmalle tulisi myös tehdä lapsivaikutusten arviointi. Adoptio-ohjelman laatimisen osana tulisi lisäksi kuulla sekä tahattomasti lapsettomia, adoptiota harkitsevia perheitä että adoptiovanhempia ja sijaisvanhempia, adoptiojärjestöjä ja muita adoptiotoimijoita sekä lastensuojelun edustajia.

Adoptio yhtenä lastensuojelun toimenpiteenä

Työryhmä esittää, että adoptio-ohjelmaa laadittaessa tulee pohtia laajemmin suomalaisen adoption ja lastensuojelun yhteyttä. Lastensuojelussa lähtökohdaksi on otettava entistä laajemmin pysyvyyden takaaminen lapsen elämässä. Keskeisiä kysymyksiä tässä yhteydessä ovat lapsen olosuhteiden pysyvyyden ja jatkuvuuden turvaaminen, biologisen vanhemman ja lapsen välinen yhteydenpito, lapsen perhesuhteiden pysyvyys ja lapsen ja perheen saama tuki.

Adoptio-ohjelmassa tulee selvittää adoption ja sijaishuollon vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia, verrata niitä muiden maiden vastaaviin käytäntöihin ja tarkastella, kuinka suomalaisia käytäntöjä voidaan kehittää.

Nykytilanteessa Suomessa on sekä lainsäädännöllisesti että käytäntöjen osalta olemassa kuilu adoption ja muiden lastensuojelun toimenpiteiden välillä. Pelastakaa Lapset ry:n *Kohtaaminen – Kotimaisen adoption kehittämishankkeessa* selvitettiin adoption ja lastensuojelun jatkumon mahdollisuuksia nimenomaan avoimen adoption ja biologisen vanhemman kanssa tapahtuvan yhteydenpidon kannalta. Hankkeen loppuraportti löytyy osoitteesta <http://bit.ly/kohtaaminen>.

YK:n sijaishuollon ohjeissa (UN A/RES/64/142) vuodelta 2010 kehoitetaan jäsenvaltioita, jos sijoitetun lapsen alkuperäiseen perheeseen palautumiselle ei katsota olevan edellytyksiä, toimimaan sen eteen, että lapsen tilanteeseen löytyisi pysyvä ratkaisu. Esimerkiksi Britanniassa adoptio on yksi keskeinen harkittava vaihtoehto, jos sijoitus on jatkunut pitkään, ja Ruotsissa lastensuojelun on selvitettävä mahdollisuutta huollon siirtoon sijaisvanhemmille, jos sijoitus on jatkunut yhtäjaksoisesti kolme vuotta.

Jotta adoptio voi toimia yhtenä sijaishuollon paletissa olevana vaihtoehtona, sen on otettava lähtökohdakseen myös mahdollisuus turvata lapsen ja biologisten vanhempien välinen yhteydenpito. Uudistetussa adoptiolaissa avoin adoptio on rakenteena luotu näitä tilanteita huomioimaan, mutta sen

käytännön kokemukset ja käyttöönotto reaalisenä mahdollisuutena vaativat tarkempaa ohjeistusta ja tarkastelua.

Lasten ja perheiden tuki adoptiossa ja lastensuojelussa

Lapsi, joka adoptoidaan, on lähtökohtaisesti lastensuojelun asiakas. Kansallista adoptio-ohjelmaa laadittaessa on selvittävää, minkälaisia puutteita adoptio-perheiden saamassa tuessa on ja minkälaisia tukimuotoja adoptio-perheille voidaan tarjota. Malleja ja hyviä käytäntöjä voidaan hakea sijaishuollosta ja sijaisperheiden tukimuodoista.

Adoptioon tarvitaan vastaavia jälkipalveluresursseja kuin sijoitettujen lasten jälkihuollossa, sillä myös adoptoitu henkilö voi tarvita tukea pitkälle aikuisuuteen ja tuen tarve voi aktualisoitua eri elämänvaiheissa eri tavoin.

Adoptio-ohjelmassa on linjattava, kuinka perheeseen sijoitetun lapsen kohdalla toimitaan, mikäli lapsi adoptoidaan sijaisperheeseen.

Adoption toteutuminen, kun sen on todettu olevan lapsen edun mukainen ratkaisu, ei saa jäädä siitä kiinni, että perhe pelkää menettävänsä lapsen olemassa olevat tukimuodot. Adoptio-perheille ja sijaisperheille tarjottavien tuen ja palvelun erilaisuus johtaa siihen, että jos sijaisperhe adoptoi perheeseen sijoitetun lapsen, lapsen ja perheen olemassa olevat ja nykytilanteessa toimivat tukimallit joutuvat uudelleen arvioitaviksi. Tämä saattaa olla este adoption toteutumiselle silloinkin, kun adoptio olisi selvästi lapsen edun mukainen ratkaisu. Tuen erilaisuus korostuu lapsen aikuistuesssa: sijoitetun lapsen kohdalla jälkihuolto on kattavampaa kuin adoptoidun lapsen saama jälkipalvelu.

Painopiste perheiden tukemiseen

Adoptio-ohjelmassa tulee selvittää, miten erilaisia tukimuotoja on saatavilla sekä miten perheille tarjottavaa tukea kehitetään ja miten sitä voidaan tarjota perheille mahdollisimman matalalla kynnyksellä.

Sekä adoption että sijaishuollon osalta osassa perheille tarjottavasta tuessa on kokemusasiantuntijoiden mukaan kontrollin piirteitä. Perheet kokevat olevansa jatkuvan tarkkailun ja raportoinnin kohteina, mikä saattaa osaltaan vähentää tuen pariin hakeutumista silloinkin kun tuelle olisi tarvetta.

Adoptio-perheet tarvitsisivat säännöllistä matalan kynnyksen tukea, joka olisi tuotava osaksi adoptioprosessia, sen seuranta ja jälkipalveluita. Esimerkiksi myös seuranta-ajan jälkeen toteutuva vuosittainen käynti oman sosiaalityöntekijän luona tai sosiaalityöntekijän vierailu perheessä voisi olla hyvä tapa pitää perheet kiinni palveluissa ja tarvittaessa ohjata lisätuen pariin.

Adoptiopalvelunantajien mukaan perheiden valmius hakeutua avun ja tuen piiriin on kasvussa ja nykyisen adoptio-euvonnan myötä perheet osaavat myös varautua siihen, että tulevat tarvitsemaan tukea. Riittävän asiantuntevaa ja adoptioasioihin erikoistunutta tukea ei kuitenkaan aina ole riittävästi saatavilla, etenkin pääkaupunkiseudun ulkopuolella. Vaikka tukea olisi saatavilla, sitä ei käytetä riittävästi.

Biologisen vanhemman asema

Adoptio-ohjelmassa tulee selvittää, miten biologisten vanhempien tuki toteutuu tällä hetkellä ja miten sitä voidaan kehittää. Biologisille vanhemmille tarjottavalle tuelle tulee kehittää malli, joka varmistaa, että vanhempi saa tarvittavaa tukea myös adoption jälkeen.

Biologisen vanhemman asema suhteessa sijoitettuihin lapsiin ja adoptiolapsiin on lähtökohtaisesti hyvin erilainen. Siinä missä perhehoitoon sijoitetun lapsen biologista vanhempaa tuetaan ja kannustetaan pitämään yhteyttä lapseensa ja lapsen mahdollisuuksia yhteydenpitoon pyritään vahvistamaan, adoptiolapsen suhde biologisiin vanhempiinsa katkeaa usein kokonaan. Uudessa adoptiolaisissa säädetty avoimen adoption menettely on tuonut uusia mahdollisuuksia lapsen ja biologisen vanhemman suhteen huomioimiseen myös adoptiotilanteissa. Tämä menettely huomioidaan nykyään kaikissa uusissa adoptioissa.

Kuitenkin adoptioon lapsensa luovuttaneelle biologiselle vanhemmalle tarjottava tuki on vähäistä eikä siihen ole mitään selkeää ohjeistusta. Tällöin vaarana on, että ennen lapsen adoptioon luovuttamista tarjotun adoptioneuvonnan jälkeen biologinen vanhempi jää kokonaan vailla tukea ellei osaa sellaista itse hakea. Uudistettu adoptiolaki takaa mahdollisuuden biologiselle vanhemmalle palata adoptioneuvontaan ja saada sitä kautta tukea, mutta tämä mahdollisuus on huonosti tunnettu ja sen käyttöön tulisi järjestelmällisesti rohkaista.

Adoptio- ja sijaisvanhempien näkökulma

Lapsettomuutta, adoptiota ja sijaisvanhemmuutta tulee tarkastella kokonaisuutena, jonka yhtenä tekijänä on vanhempien toive saada lapsi.

Vanhemmat päätyvät adoptio- tai sijaisvanhemmiksi usein lapsettomuuskokemuksen kautta. Lapsettomien yhdistys Simpukka ry:n mukaan lapsettomuus lisääntyy jatkuvasti, mutta samanaikaisesti adoptiot vähenevät. Suomessa on suuri määrä kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia, joille ei löydy perheitä, joihin heidät sijoittaa. Perhehoitoliiton mukaan Suomessa joudutaan jatkuvasti sijoittamaan myös alle kouluikäisiä lapsia laitoshoidon.

Lapsettomuustustaisten parien pelko on usein se, että perheeseen sijoitettu lapsi lähtee pois. Tämä on monille ylitypääsemätön este sijaisvanhemmaksi ryhtymiselle. Tämä pelko asettaa joskus myös jo sijaisvanhemmuuteen ryhtyneille haasteita lapsen ja tämän biologisten vanhempien välisen suhteen tukemiselle ja vahvistamiselle sekä lapsen ja sijaisvanhemman väliselle suhteelle. Lapsettomien yhdistys Simpukan mukaan pysyvän sijoituksen mahdollisuus yhtenä vaihtoehtona useamman vuoden jatkuneessa sijoitustilanteessa lisäisi tahattomasti lapsettomien halukkuutta ryhtyä sijaisvanhemmiksi.

Yleisemmin vanhempien äänen kuuleminen niin adoptio- kuin sijaishuollon kentällä olisi tärkeää. Näin voidaan yhtäältä tuottaa adoptio- ja sijaisvanhemmille toimivia tukipalveluja, ja toisaalta myös mahdollistaa kullekin perheeseen sijoitettavalle tai adoptoitavalle lapselle sopivimmat mahdolliset olosuhteet.

Taustamuistio on lisäasiakirja julkilausumaan Adoptiovisio 2035. Koko julkilausuma löytyy osoitteesta <http://www.adoptioperheet.fi/kansallinen-adoptio-ohjelma>

Työryhmän työskentelyyn ovat osallistuneet seuraavat tahot:

Adoptiolautakunta

Pelastakaa Lapset ry

Interpedia ry

Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveysvirasto, Perheoikeudelliset asiat

Yhteiset Lapsemme ry

Adoptioperheet ry

Aikuiset Adoptoidut ry

Vuxna Internationellt Adopterade rf

Adopterade Finland rf

Kansainvälisesti Adoptoidut Aikuiset ry

Pesäpuu ry

Lastensuojelun keskusliitto (lastensuojelua koskeva muistio)

Perhehoitoliitto ry (lastensuojelua koskeva muistio)

Sateenkaariperheet ry

Lapsettomien yhdistys Simpukka ry

Monimuotoiset perheet -verkosto

Lastentautien erikoislääkäri Helena Lapinleimu, TYKS, Turun Yliopisto

Asiantuntijat Sanna Mäkipää (Tmi Capacitas familia) ja Seija Poikonen (Tmi Adoptioplus)

Lisäksi työryhmä on kuullut kokemusasiantuntijoita sekä opiskelijoita